

Co je prospěšné a co ne

Prospěšnost skutečné umělecké, osvětové či kulturně výchovné činnosti pro život lidí prokázala dostatečně naše historie, včetně té nejživější, která se zapsala jako sametová revoluce. O co zjevnější je pozitivní úloha, kterou sehrála struktura kulturně výchovných zařízení jako celek v nedávné minulosti, o to méně jsou pochopitelné zatímni úvahy nad její budoucností. Ty ve své většině v podstatě popírají smysl dalšího působení nadstavbových článků nad tzv. místní kulturou, jakými jsou okresní a krajská kulturní střediska a Ústav pro kulturně výchovnou činnost, plnící úlohu centrálního článku. Poukazem k takovým závěrům je tvrzení, že jmenované nadstavbové články díky svému výraznému metodickému poslání byly centry ideologického působení. Lze doložit nesčetnými příklady, např. ze života konkrétních souborů, že těmito centry byla stejně tak místní kulturní zařízení či dokonce, že právě ony nadstavbové články zachraňovaly bytí té které inscenace či činnosti. Ale o to nejde. Jde o to uvědomit si, že hranice prospěšnosti nevedla a nepovede mezi jednotlivými typy institucí kultury, ale mezi zcela konkrétními institucemi a uvnitř nich mezi jejich zcela konkrétními pracovníky.

Nelze se ztotožnit s názory, které neoprávněně slučují politiky, reprezentanty státní moci a jejich přísluhovače s těmi, kdo se podíleli na vlastní vpravdě umělecké, osvětové či kulturně výchovné činnosti, aniž bychom popřeli tvořivou sílu, vyvěrající z kulturnosti našich národů.

Mimo jiné je třeba nezapomenout na to, že od r. 1971 v oblasti kulturně výchovné činnosti (zvláště v jednotlivých oborech zájmové umělecké činnosti – ZUČ) působili namnoze přední odborníci, kteří nemohli vykonávat svoji profesi pro své politické názory a postoje. Ti byli v každodenní praxi namnoze jedinými zprostředkovateli kontinuity naší kultury, šířiteli tabuizmy neokleštěného poznání a humanismu. Byli strážci uměleckých kvalit, poměřovaných nikoli době poplatnou a zdeformovanou ideologií, ale mírou pravdivosti, jakou to které dílo vypovídá o člověku a jeho vztazích ke společnosti. Konečně, byli to především právě oni, kdo amatérské kolektivy a jednotlivce vedli ke skutečné tvořivosti, založené na fantazii, osobitých názorech a postojích a na vědomém a záměrném společenském působení. Nebrat v úvahu tuto skutečnost, znamená pošpinit jejich nedocenitelnou práci, tj. zachovat se k nim stejně (či hůře), jako se k nim bezmála 20 let chovali představitelé byvší moci.

Paradoxní je to, že mluvčími oněch názorů jsou začasť i ti, kteří ve stejné době

nevykonávali nekonečnou mravenčí práci s lidmi v souborech, na vzdělávacích akcích apod., ale pracovali jako kolečko v soukolí mocenského aparátu či naopak v kultuře nepracovali vůbec. Jakým právem tito lidé volají po zrušení odborných a metodických kulturních zařízení ve chvíli, kdy by konečně tato nemusela být služkou mocenského aparátu, ale mohla bezezbytku sloužit?!

Je třeba rozlišovat, co bylo v minulosti prospěšným pro naši současnost a budoucnost, a co naopak. Je to kritérium jedno ze zásadních (ne-li jediné možné) pro rozhodování o tom, co pozitivního z minulosti převzít a co nepřipustit, pokud ovšem nechceme vylít s vaničkou i dítě. Nelze jen říkat, že kulturní zařízení metodického typu zejména ideologicky ovlivňovala kulturu. Je to totiž přinejmenším polopravda a ve většině případů lež. Ti, kdož si takovou praxi v minulosti vyprojektovali a věřili v její účinek, byli stejně naivní, jako ti, kdož si dnes z neznalosti myslí, že tomu tak bylo. Je to stejné, jakoby si mysleli, že dění po 17. listopadu 1989 přivodily pendreky na Národní třídě.

Prospěšnost státní odborné a metodické péče, tj. působení těch, kdo ji prakticky a fundovaně vykonávali v rámci tzv. kulturně výchovné činnosti, je ve své podstatě nepopíratelná, jako jsou nepopíratelné její výsledky.

Podobné polopravdy a lži jsou dnes nezřídka vyslovovány i samotnými aktivními, ale i pasivními účastníky kulturně výchovné činnosti vůči organizátorům tzv. místní kultury. I zde je zapotřebí rozlišovat a nedopustit neprozřetelná rozhodnutí, která by nás v budoucnosti mohla stát několikanásobně více sil a prostředků, než jich v tuto chvíli můžeme „ušetřit“. Nedopust'me, aby osobní zájmy a ambice jednotlivců zvítězily nad vlastním posláním umění, osvěty či kulturně výchovné činnosti, nad jejich určujícími obsahovými hledisky.

Nedopust'me, aby péče o kultivaci schopnosti všech přístupných věkových a sociálních skupin obyvatelstva, a to ve všech základních attributech této činnosti – v procesech poznávacích, v procesech hodnocení a v neposlední řadě v procesech tvůrčích – byla ponechána náhodě. Tato péče může být smysluplná teprve tehdy, jsou-li pro ni zabezpečovány trvalé materiální podmínky. Kýžené ovoce může přinášet jen poté, byla-li péčí dlouhodobou, systematickou a permanentní.

Tato hlediska a nezbytné podmínky nelze dost dobře realizovat jen na bázi tzv. místní kultury, nedovolují to její logická omezení, přinejmenším ekonomického charakteru. Místní kultura, ačkoliv bude muset být částečně dotována, bude stále více nucena vytvářet finanční

zdroje pro svoji činnost a holou existenci vlastní produkcí. Je tudíž nasnadě, že bude ekonomickými tlaky donucena k preferenci komerčně efektivních činností, k jakým nelze při nejlepší vůli počítat např. vzdělávání v oblasti ZUČ, namnoze ani zveřejňování výsledků práce z této oblasti, zvláště ne tolik potřebnou formou konfrontace (přehlídky apod.), ani řadu dalších potřebných zájmových aj. aktivit. Nadto jde v mnoha případech o činnosti, které z hlediska počtu potenciálních účastníků v působnosti místního kulturního zařízení, jsou neefektivní. Lze je realizovat pouze ve větších regionálních centrech s přirozenou a dostatečně mohutnou spádovostí a s vlastním, v místě centra jsoucím odborným zázemím.

DVĚ TENDENCE

Různé a ve své podstatě pozitivní iniciativy, které se zrodily v řadách pracovníků kultury, se projevují jako dvě základní tendence k budoucímu uspořádání osvětové či kulturně výchovné činnosti.

První prosazuje zrušení stávajících okresních kulturních středisek v jejich dosavadní podobě (potažmo krajských kulturních středisek) a na bázi tzv. místní kultury vytvoření institucí, které by poskytovaly víceméně za úplatu co nejširší paletu tzv. kulturních služeb. Tato tendence odmítá jakékoliv vertikální struktury, uvažuje pouze o vazbách horizontálních, neomezovaných hranicemi regionu, v němž má své sídlo.

Druhá tendence, stejně jako první, předpokládá existenci sítě institucí tzv. místní kultury jako středisek poskytujících co nejširší nabídku služeb a příležitostí k uspokojování kulturních zájmů a potřeb obyvatel. Vedle toho však usiluje o vytvoření státem dotovaných kulturních zařízení v centrech větších regionálních celků, jejichž pole působnosti by tkvělo výhradně v činnostech KOMERČNĚ NEVYUŽITELNÝCH (zvláště v odborné péči o oblast zájmové umělecké činnosti, mimoškolní výchovy a vzdělávání a s nimi spjaté ediční činnosti), tj. takových, která budou pro rozvoj té které oblasti výsostně potřebné, ale nebudou zajišťovány žádným z článků struktury kulturně výchovných a zájmových institucí.

Tato druhá tendence se nezříká vertikálních vazeb, pokud budou budovány zdola a přirozeně završeny centrálním článkem. Uvažuje se souběžnou činností stávajících a nově vzniklých asociací, organizací i soukromě podnikajícími jednotlivci, jako s potřebnou

přirozenou konkurencí. Zároveň však jako s prostředkem regulujícím vlastní okruh činností v časových etapách existence regionálního kulturního centra. Uvažuje o současné etapě, vymezené rokem 1990 a přechodným obdobím, trvajícím do doby, než budou dostatečně fungovat zavedené hospodářské mechanismy, a konečně o období, v němž díky potřebné míře prosperity hospodářství, bude možné uvažovat o jiných materiálních o finančních zdrojích než státních.

Je více než zjevné, že zatímco se první tendence prosadí sama, ať budeme či nebudeme chtít, k prosazení té druhé bude zapotřebí jisté míry velkorysosti, oproštění se od krátkozrakosti a od nám vlastního „odezdikezdizmu“. Co je prospěšné a co si můžeme jen konstruovat a domýšlet? Jen čas je sto prověřit naše počínání.

Osobně věřím, že konečně nastal čas, kdy můžeme uvažovat svobodně a tudíž i rozumně, že za nějakých pár let nebudeme muset navazovat zpřetrhané tkáně. Ty, které jsme nelehce, a mohu bez ostychu tvrdit, že oproti jiným oblastem úspěšně, budovali (např. v pro mne domovském amatérském divadle) nejméně 15 let. Věřím, že poučení historií posledních 50 let převezmeme do budoucnosti vše pozitivní, čeho bylo dosaženo, že se neocitneme na černé listině těch, kdo se posledních 50 let dopustili 3 vlny razantního úbytku ochotnických divadelních, pěveckých aj. souborů, které stály v první linii úsilí za naši národní samostatnost. Stejně tak v nedávných dnech stáli jejich následovníci při zrodu občanského fóra v mnoha našich městech a obcích. Věřím, že si jsme vědomi, co nás stálo přerušení kontinuity a co nás ještě bude stát. Rád bych, aby nás to nestálo zbytečně víc.

Milan Strotzer

